ZEFIRO TORNA EN FRANK VAGANÉE TRIO MAKEN MET PETRARCA'S POËZIE *SCATTERED RHYMES*

"Net zoals jazz heeft oude muziek een grote improvisatiecultuur"

In *Scattered rhymes* overbruggen Zefiro Torna en het Frank Vaganée trio een kloof van eeuwen. Oude muziek en jazz vloeien in elkaar met de meesterlijke gedichten van de Italiaanse renaissancedichter Petrarca als inspiratiebron. We spraken over dit project met Jurgen De bruyn van Zefiro Torna en Frank Vaganée.

©Anna Vanaerschot

In 2011 werd Frank Vaganée aangesteld als Mechels stadsartiest. Hij mocht artistieke projecten opzetten. Er was één voorwaarde: er moest een link met de stad Mechelen zijn. De jazzsaxofonist en artistiek leider van het vermaarde Brussels Jazz Orchestra kwam bij Zefiro Torna terecht, een ensemble dat in 1996 werd opgericht en Mechelen als thuisbasis heeft. Het ensemble, gespecialiseerd in renaissance-, middeleeuwse en barokmuziek, verwierf internationale faam met zijn bijzondere Gesamtkunstige creaties. Zefiro Torna verwijst naar Zephyrus, de mythologische god van de westenwind, die er telkens weer in slaagt de barre winter te verdrijven. Tegenover het uitbarstende lentegeweld staat de dichter of kunstenaar met zijn liefdesklacht en onderzoekende, kritische houding. "Wij werken samen met beeldende kunstenaars en theater. We kijken naar hedendaagse, traditionele en wereldmuziek", zegt Jurgen De bruyn, artistiek leider.

Frank Vaganée stelde voor oude muziek en jazz te laten versmelten. Een project was geboren, met de beroemde gedichten van de Italiaanse dichter en humanist Francesco Petrarca (1304-1374) als basis. In zijn *Canzoniere*, een liedboek met 366 sonnetten, geschreven in een muzikale, meeslepende en beeldende taal, vertelt hij over zijn onbereikbare liefde voor Laura de Noves.

"Als je met oude muziek bezig bent, kom je Petrarca altijd tegen. In de 16de eeuw sprak men al van een revival, het zogenaamde Petrarcisme", zegt Jurgen De bruyn. "Aan het begin van de 14de eeuw is die humanistische beweging op gang gekomen. Petrarca's liedboek is bijna een psychoanalytisch zelfhulpboekje. Hij vertelt hoe hij twintig jaar in een soort vreemde staat vertoefde, wat ijlhoofdig en met wisselende stemmingen. Het is uniek in die tijd dat een kunstenaar over zijn individuele problemen en gemoedsgesteltenis praat. Bovendien benoemt hij in de *Canzoniere* ook een aantal maatschappelijke thema's en stelt hij bijvoorbeeld de vraat- (ka gol), hebzucht en losbandigheid van het pauselijke hof in Avignon aan de kaak. De teksten van Petrarca dringen door tot in de 19de en 20ste eeuw. Als Franz Liszt met zijn geliefde, de dichteres Marie d'Agoult lange reizen door Europa maakt, lezen ze samen Petrarca."

> "MADRIGALEN, DAT IS SCHILDEREN MET WOORDEN"

Frank Vaganée vertelt dat naast de keuze voor oude toondichters als da Bologna, du Fay, de Rore of Monteverdi ook de muziek van Liszt en Schönberg onder de loep werd genomen. "Ik heb samen met Jurgen een selectie gemaakt en die muziek gearrangeerd voor een onuitgegeven bezetting, met Jurgen op luit en Didier François op nyckelharpa of viola da chiavi. Dat is een viooltype, verwant aan de draailier met een toetsenbord dat wordt aangestreken, een meeslepend maar vergeten middeleeuws instrument, dat nog altijd wordt gebruikt in de Zweedse volksmuziek. Een ontdekking. François woont bovendien in Mechelen en is beeldhouwer. Op de cd die we in 2015 uitbrachten zingt de Engelse sopraan, Juliet Fraser. Daarnaast is er Jos Machtel op bas, Lionel Beuvens op drums en ik op saxofoon."

Jurgen De bruyn: "We werken nu met zangeres Annelies Van Gramberen. Zij is vertrouwd met de taal van de oude muziek en heeft een sterke ritmische feeling. Bovendien kan ze qua temperament wedijveren met de doorgewinterde jazzmusici (lacht). De titel *Scattered rhymes* verwijst naar de ondertitel 'Sparse Rime' (Verspreide rijmen) van Petrarca's *Canzoniere*. Je hebt enerzijds het aspect van het rijmen en dichten en anderzijds is er een link met 'scatten' of woordeloos zingen, zoals in de jazz vaak gebeurt."

Maar hoe vertaal je die gevoelens naar een taal waarin oude muziek en jazz elkaar vinden?

Frank Vaganée: "Met harmonieën uit de vroege middeleeuwse muziek komt een jazzimprovisator wel weg, al kan je het niet vergelijken met een 'standard'. Op sommige plaatsen laten we de muziek overlopen van vroeg middeleeuws naar jazz door haar opnieuw te harmoniseren. Ik wilde niet doen wat Jan Garbarek met Hilliard Ensemble heeft gedaan, het niet te etherisch en plechtstatig maken."

Jurgen De bruyn: "Frank heeft de structuren van historische voorbeelden ontleed en in een nieuwe vorm gegoten."

Saxofoon en drums zijn echter geen oude instrumenten?

"De drummer mag de oude akoestische instrumenten niet wegblazen. Hij speelt zachter en aangepast aan het volume en de akoestiek. Voor de bas en saxofoon geldt hetzelfde. Je moet een evenwicht zoeken."

***Una candida cerva* klinkt bijna als een jazzsong.**

"De complexiteit van dat nummer zit in het metrum, niet in de harmonie. Het steunt op een repetitief ritmisch patroon. Je kunt er alle richtingen mee uit. Het titelstuk *Zefiro torna* heeft een erg lange melodische lijn, waarmee veel mogelijk is". Jurgen De bruyn: "Toen noemde men dat ballades, vandaag zijn het ballads. En die madrigalen, dat is gewoon schilderen met woorden. Probeert jazz ook geen beelden op te roepen?"

Wordt er in de oude muziek veel geïmproviseerd?

Jurgen De bruyn: "Improvisatie is een wezenlijk onderdeel van de oudemuziekcultuur. Van middeleeuwse improvisatorische virtuoze dansmuziek of estampies over de diminutiepraktijk in de renaissancemuziek, het vocale contrapuntisch improviseren of 'cantare super librum' tot de instrumentale bassocontinuopraktijk en versieringskunst in de barokmuziek. De 17de-eeuwse akkoordenpatronen of grounds leunen aan bij de jazzgrooves. Er is een grote vrijheid in die muziek. Daarom kunnen we met jazzmusici samenspelen. Wij zijn het gewoon om om te gaan met snel evoluerende harmonieën en rijkgekleurde septiem-, none- of gealtereerde akkoorden."

Frank Vaganée: "In *Mille piagge*, een compositie van Els Van Laethem geënt op vroege middeleeuwse muziek, zat geen rollende groove, maar wel een harmonische basis. De drums en bas ondersteunen die. Dat is niet anders dan dat je bij wijze van spreken een blues zou spelen."

Een van de uitdagingen was wellicht ook het omgaan met de tekst?

Frank Vaganée: "Je probeert die teksten naar muziek te vertalen. Met de tekst wordt al een sfeer gecreëerd. Dat was een leerrijk proces."

Het valt op dat de muziek niet als een geforceerd huwelijk klinkt, maar vrij natuurlijk.

Jurgen De bruyn: "Die oudemuziekinstrumenten zijn gemaakt voor een intieme setting. We werken met een lichte klankversterking en moesten een balans vinden tussen het klankenspectrum van alle instrumenten. De jazzmuzikanten sluiten geraffineerd aan bij die oudemuziekinstrumenten. En onze klanktechnicus, Gyuri Spies, is een tovenaar."

Als slotstuk van de cd zing je het lied *Een jonge vrouw*, waarvoor je de muziek schreef?

"Een vertaling van Peter Verstegen. Opnieuw is er dat spel met de taal. Hier gebruikt hij de sestina, een dichtvorm met zes zesregelige strofen, waarbij de rijmwoorden uit de eerste strofe terugkeren als rijmwoorden in de volgende strofen. Ik heb een ground van vier akkoorden iets meer gemoduleerd naar een jazzharmonie. Tenslotte spelen we in dit project een spel met muzikale codes en taal, variaties op eenzelfde thema, zeg maar, net zoals Petrarca dat deed."

Karel Van Keymeulen

■ **Zefiro Torna & Frank Vaganée Trio: Scattered rhymes, a tribute to Francesco Petrarca**
Dinsdag 22.08.17
22.15 AMUZ